

-----εξέγερση και «Επανάσταση»-----

Η επερώτηση της πρώτης δημιουργεί ένα νέο πλαίσιο πολιτικής ανάλυσης και στοχασμού της δεύτερης. Αντιμετωπίζουμε το πρόβλημα της ελευθερίας και των μέσων με τα οποία επιδιώκουμε να την κατακτήσουμε.

Κομβικό σημείο αποτελεί η έννοια του κοινωνικού κόσμου ως “ολότητας”. Ένας **χιλιαστικός οπτιμισμός** σχετικά με τον επαναστατικό μετασχηματισμό ολόκληρου του κοινωνικού κόσμου μας οδηγεί σε μια υποτίμηση του παρόντος που έχει σοβαρές συνέπειες, εφόσον παρόλη τη συνθετότητά του αντιμετωπίζεται απλώς ως προθάλαμος του νέου επερχόμενου κόσμου. Από την άλλη, η παραίτηση και η μοιρολατρία ευδοκούν όταν το παρόν αντιμετωπίζεται ως απλή επανάληψη των γνώριμων κυρίαρχων κοινωνικών μορφών. Αυτές οι δύο στάσεις εν τούτοις είναι απολήξεις μιας ολιστικής οπτικής: η μοντέρνα κοινωνία μας ‘ως ολότητα’. Είναι όμως έτσι;

Η στρατηγική οπτική έναντι των κοινωνικών φαινομένων έχει σημασία για την θεώρησή μας των πιθανοτήτων αλλαγής: **εφόσον δεν υπάρχει αυτό το υποτιθέμενο κεντρικό επιτελείο απ’ όπου απορρέουν όλα τα τεχνάσματα της εξουσίας, εφόσον τα τοπικά κυκλώματα γνώσης-εξουσίας κατέχουν την δική τους ορθολογικότητα και τα δικά τους μέσα και σκοπούς, οι τοπικές επί μέρους αντιστάσεις δεν έχουν την ανάγκη ολικών δομικών Επαναστάσεων προκειμένου να αποκτήσουν το νόημά τους ως φορείς μετασχηματισμών.** Το ότι δεν αλλάζει ολόκληρο το σύστημα δεν σημαίνει πως κανένα από τα μέρη του δεν μπορεί να υποστεί καίριες αλλαγές ‘ ταυτοχρόνως, τα αποτελέσματα των τοπικών αγώνων ή κινημάτων μπορούν να έχουν σημαντικά αποτελέσματα στις ευρύτερες κοινωνικο-πολιτικές δομές οι οποίες ούτως ή άλλως στηρίζονται σε όλα αυτά τα τοπικά κέντρα.

Οι **εξεγέρσεις**, ατόμων ή ομάδων, εισβάλουν απότομα και διακόπτουν το ρου της ιστορίας μας.. **“Η Επανάσταση” αποτελεί το μόνο κριτήριο, την μοναδική αξιολογική βάση πάνω στην οποία οφείλει να αποτιμηθεί η σημασία των εξεγέρσεων; Είναι μάταιο, ανώφελο να εξεγείρεται κανείς;** Συνήθως η εκτίμηση της αξίας μιας εξέγερσης γίνεται σε συσχέτιση με το πόσο κοντύτερα στην ανθρωπότητα έρχεται η καθολική απελευθέρωση. Εν τούτοις, **τα αποτελέσματα των εξεγέρσεων δεν αποτελούν μάλλον το κατάλληλο κριτήριο για την δικαίωσή τους.**

Η ερώτηση που τίθεται είναι: **υπάρχει ή όχι αιτία να εξεγερθείς;** Υπάρχουν εξεγέρσεις και αυτό είναι δεδομένο, είναι ένα γεγονός. Δεν είναι αναγκαίο να αποτιμηθούν όλα αυτά επί τη βάση μιας έσχατης, ύστατης αλήθειας. Δεν αποτελούν οι *συνέπειες* των επαναστάσεων ό,τι πρέπει να εξεταστεί προκειμένου να υπολογιστεί η αξία τους. Θα καταδικάζαμε μια εξέγερση ως “άσκοπη” μόνο από το γεγονός ότι για παράδειγμα μπορεί να ακολουθήθηκε τελικά από την άνοδο ενός καταπιεστικού καθεστώτος;

Υπάρχουν κανονιστικά κριτήρια για την αξιολόγηση της πολιτικής δράσης; Στην πραγματικότητα όλες οι ελευθερίες και τα δικαιώματα που υπερασπιζόμαστε έχουν με μια έννοια το έσχατο στήριγμά τους στις ίδιες αυτές τις εξεγέρσεις: **δεν είναι η εξέγερση που οφείλει, δεοντολογικά, να αναφέρεται σε κανονιστικούς στόχους προκειμένου να αποκτήσει τη δικαιολόγησή της – είναι τα ίδια τα δικαιώματα, οι ελευθερίες, οι νόρμες που αποκτούν με μια έννοια την “θεμελιώσή τους” στην εξέγερση..¹**

Οι **τοπικοί αγώνες** σύμφωνα με μια **λενινιστική** αντίληψη έχουν σημασία στην περίπτωση που, είτε εκφράζουν και συμβολίζουν με κάποιο τρόπο την γενική αντίθεση που διασχίζει όλη την κοινωνία ως σύνολο, είτε εάν μπορούν να αποτελέσουν τον **“αδύναμο κρίκο”** ο οποίος θα επιτρέψει την θραύση τελικά ολόκληρης της αλυσίδας της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης. Αυτή η θέση καθίσταται πειστική μόνο στην περίπτωση που κάποιος δεχθεί την προϋπόθεση πάνω στην οποία στηρίζεται: ότι δηλαδή οι κοινωνίες χαρακτηρίζονται από “μία θεμελιώδη” αντίθεση γύρω από την οποία όλες οι “επιμέρους” εκτυλίσσονται και έναντι της οποίας όλα οφείλουν να αποτιμηθούν για την αξία τους.²

Οι τοπικές δράσεις ασφαλώς μπορούν και πρέπει να κάνουν αναφορά στις γενικότερες κοινωνικο-πολιτικές συνθήκες όπου λαμβάνουν χώρα. Η προτεραιότητα και η έμφαση στην επιμέρους ειδικά προσανατολισμένη αντίσταση είναι σημαντική: πρώτα απ’ όλα διότι είναι ακριβώς σε συγκεκριμένους και προσδιορισμένους τόπους όπου οι μορφές της εξουσίας επενδύονται, εφαρμόζονται ή αναθεωρούνται ‘ και κατά δεύτερον, **η εξουσία έρχεται από παντού οπότε εύλογα στόχους μιας αποτελεσματικής αντίστασης αποτελούν όλοι εκείνοι οι σχετικά αυτόνομοι τόποι οι οποίοι δίνουν στήριγμα, λαβή και αποτελούν «συνθήκες δυνατότητας» της εξουσίας.** Επειτα, το πολυσύνθετο της εξουσίας δεν αφορά μόνον τα διακριτά κέντρα, αλλά και την ποικιλία των τεχνολογιών και τη διαφορικότητα των γνώσεων που συντίθεται σε μεγαλύτερα συστήματα εξουσίας-γνώσης. Η τοπική επομένως αντίσταση είναι προτιμότερη ακριβώς επειδή επικεντρώνεται στις επιμέρους ορθολογικότητες και προσβάλλει με μια έννοια τα δομικά συστατικά των ευρύτερων συστημάτων.³

¹ Ασφαλώς οι εξεγέρσεις στην ιστορία ποτέ δεν σταμάτησαν εξηγώντας τους στόχους τους να αναφέρονται στα μεγάλα θέματα του ανθρωπισμού, των φυσικών δικαιωμάτων κλπ.

² «θεωρία» του «αδύναμου κρίκου»: μια τοπική επίθεση νομιμοποιείται και έχει σημασία μόνο στην περίπτωση που κατευθύνεται σε ένα στοιχείο το οποίο, εάν σπάσει, θα επιτρέψει την ολική ρήξη της αλυσίδας. Δηλαδή η τοπική πράξη πρέπει να επιλεγθεί να είναι τέτοια που θα δράσει ριζοσπαστικά στην ολότητα. **Κάθε τοπική πράξη τρομοκρατείται με το ακόλουθο δίλημμα:** ή επιτίθεσαι σε τοπικό επίπεδο, αλλά όντας σίγουρος ότι πρόκειται για τον πιο αδύναμο κρίκο, αυτόν του οποίου η ρήξη θα προκαλέσει την κατεδάφιση ολόκληρης της δομής, ή αλλιώς, εφόσον το οικοδόμημα δεν καταρρέει, τότε ο κρίκος δεν ήταν ο σωστός, ο αντίπαλος χρειαζόταν απλώς να επανασυνταχθεί και η μεταρρύθμιση θα επαν-απορροφήσει την επίθεσή σου. (Γιατί αυτή η λενινιστική θέση ανεγέρθηκε σε θεωρία; Μ. Foucault: Power and Strategies, στο *Power/ Knowledge Selected Interviews and Other Writings*, editor C. Gordon, The Harvester Press 1980).

³ Ποια στάση να κρατήσει κανείς απέναντι στα “καθολικά επαναστατικά” προτάγματα; Στο όνομα της λύσης της θεμελιώδους αντίφασης τα ολικά προγράμματα για κοινωνική αλλαγή υποσκελίζουν όλες τις πραγματικές πηγές εκροής της εξουσίας, και η υπέρτατη αξία του τελικού στόχου ενίοτε λειτουργεί ως δικαίωση για την υιοθέτηση καταπιεστικών πρακτικών. Δεν πρόκειται επομένως για μια μη επιθυμητή αλλά αναγκαία υποχώρηση από

.....Οι εξεγέρσεις ανήκουν στην ιστορία, εν τούτοις κατά κάποιο τρόπο δραπετεύουν από αυτήν. «**Η ορμή με την οποία ένα άτομο μόνο του, μια ομάδα, μια μειονότητα ή ένας ολόκληρος λαός λέει “δεν θα υπακούσω άλλο”, και προτάσσει το ρίσκο για την ίδια του τη ζωή μπροστά σε μια εξουσία την οποία θεωρεί άδικη, μου φαίνεται κάτι μη αναγώγιμο, (μη μειώσιμο)**». Γιατί καμία αρχή δεν είναι ικανή να το καταστήσει εντελώς αδύνατο. Και ακόμη «γιατί ο άνθρωπος που εξεγείρεται είναι σε ύστατη ανάλυση μη εξηγήσιμος». Μια βίαια εξάρθρωση «που διακόπτει την ομαλή ροή της ιστορίας, και τη μακριά αλυσίδα των αιτίων» καθιστά τον άνθρωπο «ικανό “πραγματικά” να προτιμήσει το ρίσκο του θανάτου αντί της βεβαιότητας της υποταγής».

Όλες οι μορφές εγκαθιδρυμένων ή απαιτούμενων ελευθεριών, όλα τα δικαιώματα τα οποία κάποιος διεκδικεί, ακόμη και σε σχέση με φαινομενικά λιγότερο σημαντικά πράγματα, «χωρίς αμφιβολία έχουν ένα τελευταίο σημείο στήριξης εκεί, ένα σημείο περισσότερο συμπαγές και κοντινότερο στην εμπειρία παρά στα “φυσικά δικαιώματα”». Εάν λοιπόν οι κοινωνίες μας εξακολουθούν να ζουν, εάν οι υπάρχουσες εξουσίες δεν είναι “εντελώς απόλυτες”, «είναι επειδή, πίσω από όλες τις υποταγές και τους καταναγκασμούς, πέρα από τις απειλές, τη βία, και τους εκφοβισμούς, υπάρχει η δυνατότητα αυτή της στιγμής **όταν η ζωή δεν μπορεί πλέον να εξαγοράζεται, όταν οι αρχές δεν μπορούν πλέον να κάνουν τίποτα, και όταν, αντιμετωπίζοντας τις αγχόνες και τα πυροβόλα όπλα, ο λαός επαναστατεί**».

Έπειτα θα έρθει ο καιρός της “**Επανάστασης**”. Για διάστημα διακοσίων χρόνων αυτή η ιδέα «δέσποζε στην ιστορία, οργάνωση την πρόσληψή μας του χρόνου, και πόλωσε τις ελπίδες του κόσμου. Αποτέλεσε μια γιγαντιαία προσπάθεια να εξημερωθούν οι εξεγέρσεις στο εσωτερικό μιας ορθολογικής και ελεγχόμενης ιστορίας: τους έδωσε νομιμοποίηση, διαχώρισε τις καλές μορφές τους από τις κακές, και όρισε τους νόμους της εκτύλιξής τους ‘ έθεσε τις πρότερες συνθήκες τους, τους αντικειμενικούς σκοπούς, και τρόπους ώστε να πραγματοποιηθούν».

Εάν κάποιος κινούμενος στρατηγικά λει «τι διαφορά κάνει ένας συγκεκριμένος θάνατος, μια συγκεκριμένη κραυγή, μια ιδιαίτερη εξέγερση σε σύγκριση με την μεγάλη γενική αναγκαιότητα», λοιπόν έγραφε ο **Foucault** «θα έλεγα ότι μου είναι αδιάφορο εάν ο εν λόγω στρατηγός είναι ένας πολιτικός, ένας ιστορικός, ένας επαναστάτης, ένας ακόλουθος του Shah ή του Ayatollah ‘ η θεωρητική μου ηθική είναι αντίθετη από τη δική τους. Είναι “αντι-στρατηγική”: **να σταθείς πλήρης σεβασμού όταν μια μοναδικότητα εξεγείρεται, αδιάλλακτος όσο η εξουσία βεβηλώνει το παγκόσμιο**. Μια απλή επιλογή, μια δύσκολη δουλειά: γιατί κάποιος τότε πρέπει την ίδια στιγμή να κοιτά προσεκτικά, με μια έννοια κάτω από την ιστορία σε ότι την διασχίζει και την διεγείρει, και ταυτόχρονα πρέπει να προσέχει, κατά κάποιο τρόπο πίσω από την πολιτική, τι είναι αυτό το οποίο πρέπει άνευ όρων να την περιορίζει».⁴

«**Τίποτα δεν είναι περισσότερο σημαντικό στην ιστορία ενός λαού από εκείνες τις σπάνιες στιγμές όπου ξεσηκώνεται ως ένα σώμα για να χτυπήσει ένα καθεστώς το οποίο δεν μπορεί άλλο να υποφέρει**».⁵

Αυτόνομη Πρωτοβουλία

τις σημαντικές λύσεις και τα μεγάλα προγράμματα για έναν “νέο άνθρωπο”, στις επιμέρους και τοπικές παρεμβάσεις - οι τελευταίες αποτελούν πράγματι τον καλύτερο τρόπο για να δημιουργηθούν ρωγμές και να κλονιστούν οι μεγάλες δομές της εξουσίας.

⁴ “Useless to Revolt?”, *Le Monde*, May 1979. Βρίσκεται στο *M. Foucault: Essential Works 1954-1984*, vol.3 *Power*, J.D. Faubion [ed.], Penguin Books 2002, βλπ. σελ.449-453. Ένας κατάδικος ρισκάρει τη ζωή του προκειμένου να διαμαρτυρηθεί για άδικες τιμωρίες ‘ ένας τρελός δεν υποφέρει άλλο να τον εγκλεισμό και τους εξουτελισμούς ‘ ένας λαός αρνείται το καθεστώς που τον καταπιέζει. Αυτό, δεν καθιστά τον πρώτο αθώο, δεν θεραπεύει τον δεύτερο, και δεν διασφαλίζει για τον τρίτο το μέλλον που ονειρευόταν. Ακόμη περισσότερο, κανείς δεν είναι υποχρεωμένος να τους στηρίξει. Κανείς δεν είναι υποχρεωμένος να διαπιστώσει πως αυτές οι συγκεχυμένες φωνές ηχούν καλύτερα από άλλες, και ότι μιλούν την ίδια την αλήθεια. Είναι αρκετό το ότι υπάρχουν, και το ότι έχουν στραμμένο εναντίον τους οτιδήποτε είναι αποφασισμένο να τους εξαναγκάσει σε σιωπή, για να υπάρχει η θέληση να τους ακούσουμε και να δούμε τι είναι αυτό που προσπαθούν να πουν; Όλες οι απογοητεύσεις της ζωής δεν θα μεταβάλλουν την πραγματικότητα: **είναι επειδή υπάρχουν τέτοιες φωνές** που ο χρόνος των ανθρώπινων όντων δεν έχει τη μορφή της εξέλιξης αλλά αυτή της “ιστορίας” επακριβώς. «Πρέπει να είμαστε παρόντες κατά τη γέννηση των ιδεών και την έκρηξη της ισχύος τους, όχι στα βιβλία που τις εκθέτουν, αλλά μέσα στα γεγονότα στα οποία εκδηλώνουν την δύναμή τους, μέσα στους αγώνες οι οποίοι διεξάγονται προς υπεράσπιση ή ενάντια στις ιδέες» (“Les Reportages d’idees”, *Corriere della Sera*, 12/11/1978, *M. Foucault*, Dits et Ecrits 3).

⁵ “Open Letter to Mehdi Bazargan”, Letter to the Iranian Prime Minister, *Le Nouvel Observateur* 04-1979. Βρίσκεται στο *M. Foucault: Essential Works 1954-1984*, vol.3 *Power*, J.D. Faubion [ed.], Penguin Books 2002, σελ. 439-442).